

1. Magyarország határain belül semmiféle idegen fegyveres alakulat nem tartózkodhatik és idegen katonai támaszpontok nem létesíthetők;
2. Tilos hasadóanyagok katonai célra való felhasználása, az ilyen anyagok, illetőleg az előállításukra alkalmas nyersanyagok belföldön fel nem használt részét pedig kizárólag az atomenergia békés célú felhasználásának előmozdítására a folyó év nyarán az összes nagyhatalmak részvételével megalakult Nemzetközi Szervezetnek kell megfelelő ellenértékért rendelkezésre bocsátani, végül, hogy a Magyarországon termelt valamennyi ilyen anyag és termék előállítását, tárolását, forgalmát és felhasználását az említett Nemzetközi Szervezet jogosult ellenőrizni.

KOVRIG BÉLA

A szocializmus rekonstrukciójára törekedett-e a felkelés?

In: Kovrig Béla: Nemzeti kommunizmus és Magyarország. Egy eszme története. Budapest, 2016, Gondolat – Barankovics. 89–95.

Kovrig Béla (1900–1962) egyetemi tanár, szociológus, szociálpolitikus, katolikus közéleti szereplő, a katolikus reformnemzedék tagja. 1923-ban Bethlen István miniszterelnök személyi titkára, majd különböző államigazgatási tisztségeket tölt be. Volt a Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium munkatársa, az Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI) igazgatója, az Imrédy-kormány idején a Miniszterelnökség V. Társadalompolitikai Osztályának, majd Teleki Pál Nemzetpolitikai Szolgálatának vezetője. Szociálpolitikusi munkája mellett oktatói és tudományos tevékenységet is folytatott. Számos könyv szerzője, a Kolozsvári Egyetem szociológia oktatásának megszervezője, majd az egyetem rektora. Katolikus közéleti szerepvállalásaként a Katolikus Szociális Népmozgalom világi vezetője volt. A 2. világháború után a kommunista titkosrendőrség zaklatásai elől emigrált.

Az amerikai emigrációban a milwaukee-i Marquette Jezsuita Egyetem szociológia professzoraként élte meg az 1956-os forradalom eseményeit. Ottani kutatási lehetőségei függvényében tudományos érveket keresett és fogalmazott meg a forradalom emlékét stigmatizálni törekvő korabeli kádári és szovjet propagandaklisékkal szemben. Kutatása során 7730 db, 16 oldalas, 125 (többnyire nyílt) kérdést tartalmazó kérdőívet osztottak szét a világ különböző pontjaira sodródott 1956-os emigránsok között, amelyekből 27% érkezett vissza. Könyvének megírásához a szerző végül 1300 kérdőív adatait hasznosította, kiegészítve azokat más kvalitatív kutatások eredményeivel, főként az amerikai, kanadai emigránsok körében készített interjúkkal. A forradalom elitjének nézeteit az akkor számára rendelkezésre álló anyagok (hazai rádióadások, a Kongresszusi levéltár sajtóanyaga, müncheni Magyar Levéltár '56-os vonatkozású

magyar dokumentumai, magyar íróktól származó dokumentumok, irodalmi alkotások) tartalomelemzése útján rekonstruálta. Az 1956-ról alkotott ideologikus politikai célokat szolgáló értelmezésekkel vitába szállva elsődleges források alapján, empirikus kutatási adatokkal alátámasztva törekedett bemutatni 1956 valódi karakterét. Munkája cáfolja a kommunista propaganda azon tételeit, mely szerint az „ellenforradalomban” a „burzsoá nacionalizmus”, vagy a „horthysta katonatisztek” szervezkedése lett volna az események mozgatórugója.

A magyar felkelés a társadalmi újjáépítést szolgáló mozgalom volt. [...] A normatív struktúra javításával a nép, különösen a parasztság és a gyári munkásság anyagi és erkölcsi állapotát igyekezett mihamarabb orvosolni. E célkitűzést úgy próbálta elérni, hogy emberibbé teszi a helyzetet, és jobban hozzáigazítja a magyar emberek alapvető szükségleteihez, társadalmi-kulturális sajátosságaihoz és az ország természeti környezetének viszonylagos állandóihoz. Ugyanezen okból kifolyólag a mozgalom alapvető változtatásokat kívánt végrehajtani a kormány személyi összetételében és módszereiben.

A korábban említett közlemények tartalomelemzéséből kitűnt, hogy a leginkább egyértelmű értékorientációk a „népre” mint értékre irányultak (248 darab), s nem a „nemzetre” mint értékre. A költők, akik nyíltan tudták kinyilvánítani nézeteiket (túlnyomó többségükben párttagok) a korábban említett antológia szerint 27 alkalommal idézték fel a legmélyebb rokonszenvvel a nép helyzetét, bánatát és gyötrelmeit. Az „írók lázadásának” központi témája a paraszti éhezés, a vidéki élethelyzet, az elhanyagolt falusi nép néma, végtelen szenvedése volt. A kutatót ismételten és egyhangúlag arról tájékoztatták, hogy a nyomoron, az alapvető létszükségleti cikkek elérhetőségében tapasztalható megdöbbentő hiányokon és rendszertelenségen kívül még nagyobb nyomorúság volt tapasztalható a tudat-lelki állapot terén. A néptömegeknek állandó megaláztatásban és frusztrációban volt részük, amikor nemhogy tiltakozni nem tudtak, és szó nélkül tűrniük kellett a hivatalosságok állandó és égbekiáltó hazugságait, de a túlélés érdekében maguknak is folyamatosan hazudniuk kellett. [...]

Tartalomelemzéssel a szocialista demokráciával kapcsolatos 127 pozitív értékorientációt tártunk fel, s egyet sem bármely másfajta rendszerrel kapcsolatban. [...] Fent említett kérdőívünk egyik pontjában arra kértük a menekülteket, hogy az általa preferált gazdasági rendszerről nyilatkozzon. a következők közül választva: teljesen szabad cseregazdaság (kapitalizmus); kormány által ellenőrzött kapitalizmus; irányított gazdaság; a szindikalizmus valamelyik válfaja; állami tulajdonra épülő és kormány által működtetett rendszer; a szovjet típusú tervgazdaság valamely válfaja. Mostanra a kérdőívet kitöltőknek csak 6%-a választotta az utolsót, a szovjet típusú szocializmust (jóllehet szigorúan ragaszkodunk a válaszadók anonimitásához, és ezt nyomatékosan hangsúlyoztuk is a kiküldött kísérőlevélben). A válaszadóknak csak 85-a választotta az első megoldást (a kapitalizmust). A viszonylagos többség a szindikalizmus valamilyen válfaja mellett voksolt (40%). Igaz, a parasztság alig képviselteti magát a menekültek között, ám ez a réteg számarányában amúgy is mind csekélyebb.

Az interjúkból az is kiderült, hogy a preferált szocialista rendszert egyáltalán nem határozták meg a megkérdezett személyek, hanem inkább negatív módon írták körül: a megkérdezettek több mint 90%-a határozottan ellenezte bármifajta piaci rendszer (szabad cserére épülő rendszer), ha úgy tetszik „kapitalizmus” visszaállítását. Ugyanerre utal, hogy a kérdőívben szereplő kérdésre – „nevezze meg azt a három legfontosabb hazai változást a háború után, amely viszonylag a legelőnyösebb volt a magyar nép számára” – csaknem 80% a következő választ adta: a földreform, s a bankok, nagyvállalatok államosítása. Ami a társadalmi rekonstrukció preferált fajtáját megteremtő politikai eljárást illeti, kizárólag a demokratikus utat fogadták el.

Az értékorientációk terén meglévő túlsúly arra utal, hogy a felkelő tömegmozgalom Magyarországon, társadalmi ellenállásnak is fittyet hányva, valódi szocialista átalakulást tűzött ki célul, mégpedig demokratikus eljárások útján. Ám hogy ez a rendkívül preferált szocializmus valójában miféle társadalmi-gazdasági rendszer legyen, az tisztázatlan maradt. [...]

Az elmúlt három évtizedben voltaképpen kétféle „forradalom” zajlott le Magyarországon. Az egyik a társadalmi struktúraváltoztatás objektív és tartós folyamata volt, amely megváltoztatta a tudati légkört, és kicserélte a politikai elitet. [...] Objektív társadalmi forradalom, a magyar társadalom széles, erős és tartós mélyáramlata volt ez. Összetett társadalmi folyamat, amelyet a legutóbbi háború és a régi rend összeomlása erősített meg és gyorsított fel, először a hitleri Wehrmacht által történt megszállás, majd vereség és Sztálin Vörös Hadseregének betörése nyomán [...] Ez volt a születőben lévő magyar demokrácia (1945–1946) próbaidőszaka. Ez a korszak ért hirtelen véget, amikor a szövetséges hatalmak ratifikálták a párizsi békeszerződést.

Ezzel párhuzamosan azonban egy másik forradalom is zajlott, amely az említett egyezmény ratifikálása után gyökeresen megváltoztatott mindent, amit hosszú évtizedek történelme hozott létre: a magyar társadalmat. E második „forradalom” először erőszakot tett a korábbi objektív forradalmon, majd meg is fojtotta azt. A második forradalom, a „forradalom kívülről” és a „forradalom felülről” gondosan megtervezett kombinációja volt, amelyet a szovjet-orosz kormány hajtott végre, részben ügynöke, az országra kényszerített megszálló hatalom által fenntartott „magyar kormánynak” nevezett politikai képződmény révén. [...]

Vajon ellenforradalom volt-e a felkelés? Bizonyos értelemben igen: megpróbálta visszafordítani az idő kerekét 1945–1946-ra. Megpróbálta visszaállítani azokat a koalíciókat, amelyek egy valódi demokrácia és egy, a nem dogmatikus, emberarcú szocializmus posztulátumainak megfelelő gazdasági élet alakításához szükségesek. A régi rendszer, amelynek visszaállítására a felkelés szemmel láthatóan törekedett, nem a szovjet-orosz megszállás előtti, Hitler által az országra kényszerített Szálasi féle fasizmus volt, és nem Horthy korábbi konzervatív rezsimje, hanem az, ami 1945–1946-ban spontán tört elő a néptömegek közös törekvéseiből. A felkelés egyértelműen a Kreml által (1947-től nem is burkolt formában) kívülről és felülről kikényszerített álforradalommal szembeni ellenforradalom volt. Ez az ellenforradalom az „1945–1946-os forradalom”, azaz a valódi népföradalom visszaállítására törekedett.